

Nr 91.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1923 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 133 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående de allmänna läroverken samt två i samband därmed väckta motioner.

(2:a avd.)

Uti den till riksdagen den 8 januari 1923 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 133 i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag) föreslagit riksdagen att i riksstaten uppföra det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 7,651,377 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till sid. 383—386 i nämnda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *I. Pauli* (nr 93), och den andra inom andra kammaren av herr *I. Österström* (nr 112), däruti hemställts, att riksdagen måtte, i samband med bifall till punkt 133 i statsverkspropositionens åttonde huvudtitel, medgiva rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde i högre allmänt läroverk i den utsträckning och på de orter, där sådant kan ske utan att medföra ökade kostnader för statsverket.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras framställning framlagda skälen tillåter sig utskottet hänvisa till ovanberörda motion nr II: 112.

Mot Kungl. Maj:ts förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Vad beträffar det motionsvis gjorda yrkandet har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat här bifogade yttrande i ämnet från skolöverstyrelsen. (Bil.)

I sitt yttrande har överstyrelsen till en början redogjort för de fall, där överstyrelsen redan tidigare ifråga om gymnasiet i princip uttalat sig för en sådan anordning, som i motionerna föreslås. Dylika medgivanden hava av Kungl. Maj:t lämnats ifråga om de kommunala gymnasierna i Eksjö, Ystad och Hudiksvall. De erfarenheter, som föreligga ifråga om samundervisning vid jämväl för kvinnliga lärjungar öppna gymnasier, kunna enligt överstyrelsens förmenande i stort sett anses hava varit ganska gynnsamma. Överstyrelsen anser därför, att goda skäl nu kunna andragas för bifall till förslaget, att flickor må, där sådant kan ske utan kostnad för statsverket, kunna mottagas vid högre allmänt läroverk och där få avlägga studentexamen. Därvid förutsätter emellertid överstyrelsen, dels att, där est antalet vid inträdesprövning godkända lärjungar skulle göra en begränsning erforderlig, godkänd manlig lärjunge skall äga företräde till intagning framför kvinnlig, dels att läroverksstadgans bestämmelser i tillämpliga delar skola gälla även ifråga om de kvinnliga lärjungarna. Vad beträffar de särskilda villkor, som böra fastställas för den ifrågasatta förmanens tillgodonjutande, anser överstyrelsen dessa böra av Kungl. Maj:t fastställas vid den särskilda prövning, som överstyrelsen förutsätter skola äga rum i varje förekommande fall. Överstyrelsen utgår därvid tillika från att bland ifrågavarande villkor även skall föreskrivas, att för att gå rektor till handa med råd och upplysningar ifråga om de kvinnliga lärjungarna ett kvinnligt biträde med pedagogisk erfarenhet skall på vederbörande kommuns bekostnad anställas; att nu nämnda biträde skall på rektors förslag av överstyrelsen förordnas; att särskild undervisning i gymnastik på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna; samt att det skall åligga läroverksstaden att bestrida övriga på grund av de kvinnliga lärjungarnas deltagande i undervisningen föranledda utgifter.

De erfarenheter, som föreligga från de gymnasier, till vilka tillträde för kvinnliga lärjungar stått öppet, hava, efter vad skolöverstyrelsen framhåller, visat sig gynnsamma, och utskottet ser intet skäl, varför icke ett generellt medgivande av den art, motionärerna föreslå, bör kunna givas, dock under ovanberörda av överstyrelsen angivna villkor och förutsättningar. Frånsett de rättskrav, som här göras gällande och ej torde kunna tillbakavisas, må allenast erinras om de praktiska synpunkter, som ligga däri, att förslaget innebär ett bättre utnyttjande och tillvaratagande av förefintliga lärarkrafter och tillgodoser önskemålet att kunna till rimliga mått nedbringa de enskildas kostnader för de kvinnliga lärjungarnas utbildning. Då vidare skolöverstyrelsen, som torde äga de bästa förutsättningar att kunna bedöma, huruvida ett bifall till förslaget kan anses föregripa den stundande nya läroverksorganisationen, funnit sig böra förorda

motionärernas förslag, har utskottet jämnväl häri funnit ett starkt stöd för sin uppfattning, att det motionsvis framlagda yrkandet bör av riksdagen bifallas.

I samma riktning har även skolkommissionen i sitt betänkande den 5 februari 1923 uttalat sig. Det heter däri: »Och jämnväl i fråga om gymnasiet synas de erfarenheter, som föreligga beträffande möjligheterna av flickors intagande vid vissa till statliga gossläroverk knutna gymnasier, giva vid handen, att en sådan anordning under övergångstiden låter sig utsträckas även till statsgymnasier. Kommissionen utgår alltså ifrån, att flickor i viss utsträckning, där förhållandena det medgiva, omedelbart må kunna mottagas i de högre läroverkens gymnasier och där avlägga studentexamen».

Utskottet hemställer alltså,

a) att riksdagen må i riksstaten uppföra det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 7,651,377 kronor;

b) att riksdagen må, i anledning av herrar Paulis och Österströms ovanberörda motioner, förklara hinder icke möta för Kungl. Maj:t att, under de villkor och förutsättningar Kungl. Maj:t finner lämpligt uppställa, medgiva, att kvinnliga lärjungar må från och med höstterminen 1923 i mån av utrymme vinna inträde vid de högre allmänna läroverk, där sådant kan ske utan ökad kostnad för statsverket.

Stockholm den 8 maj 1923.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *J. Nilsson* i Skottlandshus, *O. U. B. Olsson*, *J. L. Widell*, *C. G. Ekman*, *O. Bergqvist*, *E. A. Hallin*, *K. E. Andersson* i Eliantorp, *O. Pettersson* i Olovstorp, *P. A. Bergström* och *C. Johansson* i Hälsingborg, samt

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén*, *A. Wiklund*, *J. Jönsson* i Revinge, *C. R. Jansson* i Falun, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *S. Bengtsson* i Norup, *J. D. Norman*, *A. E. Ljungberg*, *S. Persson* i Fritorp, *S. J. Karlsson* i Nynäshamn och *O. Andersson* i Höör.

Till Riksdagens statsutskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 2 februari 1923 anmodat Kungl. Skolöverstyrelsen att till Riksdagens statsutskott avgiva yttrande över två likalydande motioner om rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde i högre allmänt läroverk, väckta den ena, nr 93, inom första kammaren av herr I. Pauli, den andra, nr 112, inom andra kammaren av herr I. Österström, får överstyrelsen i anledning härav anföra följande.

Till en början anser sig överstyrelsen böra meddela, att överstyrelsen vid åtskilliga tidigare tillfällen yttrat sig över framställningar av liknande slag. Sålunda avgav överstyrelsen den 6 juni 1911 infortrat underdånigt utlåtande i anledning av en till överstyrelsen remitterad underdånig ansökning av stadsfullmäktige i Hudiksvall om rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å gymnasiet vid högre allmänna läroverket därstädes. Överstyrelsen, som ausåg, att skäl kunde anföras både för och emot den gjorda framställningen, förordade, att kvinnliga lärjungar skulle utan kostnad för statsverket få åtnjuta undervisning i det på kommunens bekostnad upprättade realgymnasiet vid högre allmänna läroverket i Hudiksvall samt att såsom villkor härför borde föreskrivas, att ett kvinnligt bidräde med pedagogisk erfarenhet skulle på rektors förslag och på stadens bekostnad förordnas att gå rektor tillhanda med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna. Genom nådigt beslut den 10 november 1911 fann emellertid Kungl. Maj:t ej skäl bifalla ansökningen i fråga.

Vidare yttrade sig överstyrelsen den 23 juli 1915 över en framställning från åtskilliga personer i Visby om rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde i därvarande högre allmänna läroverks gymnasium. Överstyrelsen ansåg sig med hänsyn jämväl till nyssnämnda nådiga beslut den 10 november 1911 förhindrad att tillstyrka bifall till ansökningen, vilken därefter den 12 augusti 1915 blev av Kungl. Maj:t avslagen.

Den 27 maj 1920 avgav överstyrelsen utlåtande rörande en underdånig anhållan från stadsfullmäktige i Eksjö om tillstånd, att vid det kommunala gymnasiet i denna stad finge intagas även kvinnliga lärjungar från och med höstterminen 1920 i första och andra ringarna samt därefter succesivt i tredje och fjärde ringarna. Då den begärda rättigheten endast avsåge att medgiva kvinnliga lärjungar tillträde till det på kommunens bekostnad upprätthållna gymnasiet och då vidare redan åtminstone någon erfarenhet vunnits beträffande samundervisning av manliga och kvinnliga lärjungar på det åldersstadium, varom här var fråga, och resultatet syntes i det hela tillfredsställande, ville överstyrelsen förorda den ifrågasatta förmånens beviljande med villkor att ett kvinnligt bidräde med pedagogisk erfarenhet på kommunens bekostnad anställdes att gå rektor tillhanda med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna. Genom nådigt brev den 20 augusti 1920 medgav Kungl. Maj:t på av överstyrelsen föreslagna villkor, att från och med höstterminen 1920 även kvinnliga lärjungar finge åtnjuta undervisning vid kommunala gymnasiet i Eksjö.

Därjämte har överstyrelsen den 27 juni 1921 yttrat sig över en underdånig framställning av stadsfullmäktige i Ystad, avseende rätt för kvinnliga lärjungar att åtnjuta undervisning vid därvarande gymnasium eller, om detta icke kunde beviljas, å gymnasiets av kommunen bekostade latinlinje.

I berörda utlåtande anförde överstyrelsen, att ett bifall till den föreliggande framställningen i dess fulla utsträckning skulle innebära medgivande för kvinnliga lärjungar att vinna inträde vid ett statens gymnasium. Rikets allmänna läroverk hade av ålder

varit avsedda endast för manliga lärjungar, men i samband med den av 1904 års riksdag beslutade läroverksreformen hade en del realskolor anordnats som samskolor för gossar och flickor. Då emellertid såväl i propositionen till sagda riksdag angående ändrad anordning av rikets allmänna läroverk som i särskilda utskottets häröver avgivna utlåtande betonats, att samskoletankens införlivande med vår läroverksorganisation i då föreliggande förslag tillämpats med all önskelig varsamhet, i det att samskolor skulle anordnas endast för ett lägre åldersstadium och i mindre samhällen, där lärjungarna med större lätthet kunde övervakas, kunde man sätta i fråga, huruvida icke riksdagens mening borde inhämtas, innan statsläroverkens gymnasier öppnades även för kvinnliga lärjungar. Då det å andra sidan blott vore fråga om ett eller annat undantagsfall, vilket icke skulle medföra någon särskild kostnad för statsverket och som finge anses såsom ett försök att närmare pröva den ifrågasatta anordningen, vore måhända en sådan åtgärd ej erforderlig. Bortsett från frågans konstitutionella sida talade åtskilliga skäl för bifall till den föreliggande framställningen. Staden Ystad hade iklätt sig stora kostnader för att skaffa därvarande allmänna läroverk lämpliga lokaler, vilka ej fullt kunde utnyttjas med dåvarande lärjungeantal. Likaså funne överstyrelsen, att det kunde vara av intresse att i mindre omfattning men dock å olika orter få pröva, huruvida samundervisning av gossar och flickor å läroverkens gymnasier kunde finnas lämplig. Från pedagogisk synpunkt vore det givetvis icke av någon betydelse, om kvinnliga lärjungar intoges endast i det av kommunen bekostade latingymnasiet eller även i det av staten bekostade realgymnasiet, enär lärjungarna i båda dessa gymnasier undervisades gemensamt i vissa ämnen. Överstyrelsen hade därför för sin del ingenting att erinra mot den gjorda framställningen även beträffande kvinnliga lärjungars inträde i det av staten bekostade realgymnasiet.

Genom nådigt beslut den 22 juli 1921 medgav Kungl. Maj:t, att från och med höstterminen 1921 jämväl kvinnliga lärjungar finge, utan kostnad för statsverket, åtnjuta undervisning i latingymnasiet vid högre allmänna läroverket i Ystad under villkor bland annat att på stadens bekostnad vid läroanstalten anställdes ett kvinnligt biträde med pedagogisk erfarenhet för att gå rektor till handa med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna, att nämnda biträde på rektors förslag förordnades av överstyrelsen, att särskild undervisning i gymnastik på stadens bekostnad anordnades för de kvinnliga lärjungarna, samt att det skulle åligga staden att bestrida övriga på grund av de kvinnliga lärjungarnas deltagande i undervisningen föranledda utgifter. Beträffande frågan om kvinnliga lärjungars intagande i realgymnasiet vid läroverket förklarade sig Kungl. Maj:t vilja överlämna ärendet i denna del till skolkommissionen för att tagas i övervägande vid fullgörande av det kommissionen lämnade uppdraget.

Den 27 juni 1921 yttrade sig överstyrelsen därjämte över en likande framställning från stadsfullmäktige i Hudiksvall. Överstyrelsen hänvisade därvid till sitt samma dag avgivna yttrande angående kvinnliga lärjungars inträde å gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Ystad och tillstyrkte på grund av där anförda skäl bifall till ansökningsen. Då emellertid stadsfullmäktige i Hudiksvall anhällit, att tillträde till gymnasiet måtte medgivas kvinnliga lärjungar så långt tillgängligt utrymme och antalet lärarkrafter medgäve, borde föreskrivas, att manliga lärjungar skulle äga företräde i fråga om rätt att tillhöra gymnasieavdelningarna vid läroverket och att kvinnliga lärjungar där finge mottagas endast i mån av utrymme. Den 22 juli 1921 biföll Kungl. Maj:t framställningen på sätt överstyrelsen föreslagit dock endast beträffande det av kommunen bekostade realgymnasiet. Beträffande frågan om kvinnliga lärjungars intagning å latingymnasiet i staden överlämnades ärendet till skolkommissionen.

Slutligen har överstyrelsen i avgivet underdånigt utlåtande den 7 sistlidne de-

cember hemställt, att en framställning från stadsfullmäktige i Hernösand om rätt för flickor att vinna inträde i högre allmänna läroverkets i staden gymnasium måtte överlämnas till skolkommissionen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det kommissionen meddelade uppdrag, och är detta ärende fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

I nu föreliggande två motioner hemställes, att riksdagen måtte medgiva rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde i högre allmänt läroverk i den utsträckning och på de orter, där sådant kan ske utan att medföra ökade kostnader för statsverket. Av vad ovan anförts torde framgå, att överstyrelsen redan tidigare i fråga om gymnasiet i princip uttalat sig för en sådan anordning, som i motionen föreslås. De erfarenheter, som föreligga i fråga om samundervisning vid jämväl för kvinnliga lärjungar öppna gymnasier, kunna enligt överstyrelsens mening, så vitt man med hänsyn till hittills vunna erfarenheter kan bedöma, i stort sett anses ha varit ganska gynnsamma. Överstyrelsen anser därför, att goda skäl nu kunna andragas för bifall till motionärernas förslag, att flickor må, där sådant kan ske utan ökad kostnad för statsverket, kunna mottagas vid högre allmänt läroverk och där få avlägga studentexamen. Överstyrelsen förutsätter emellertid därvid, dels att, därest antalet vid inträdesprövning godkända lärjungar skulle göra en begränsning erforderlig, godkänd manlig lärjunge skall äga företräde till intagning framför kvinnlig, dels att läroverksstadgans bestämmelser i tillämpliga delar skola gälla även i fråga om de kvinnliga lärjungarna.

Vad beträffar de särskilda villkor, som böra fastställas för den ifrågasatta förmånens tillgodonjutande, torde dessa böra av Kungl. Maj:t fastställas vid den särskilda prövning, som överstyrelsen förutsätter skola äga rum i varje förekommande fall. Överstyrelsen utgår därvid tillika från att bland ifrågavarande villkor även skall — såsom skett vid beviljande av rätt för kvinnliga lärjungar att åtnjuta undervisning vid de kommunala gymnasierna i Hudiksvall och Ystad — föreskrivas, att för att gå rektor tillhanda med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna ett kvinnligt biträde med pedagogisk erfarenhet skall på vederbörande kommuns bekostnad anställas; att nu nämnda biträde skall på rektors förslag av överstyrelsen förordnas; att särskild undervisning i gymnastik på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna; samt att det skall åligga läroverksstaden att bestrida övriga på grund av de kvinnliga lärjungarnas deltagande i undervisningen föranledda utgifter.

På grund av vad sålunda blivit anført och under de i det föregående angivna förutsättningarna tillåter sig överstyrelsen föreslå, att riksdagen måtte förklara hinder icke möta för Kungl. Maj:t att medgiva, att kvinnliga lärjungar må från och med höstterminen 1923 i mån av utrymme vinna inträde vid de högre allmänna läroverk, där sådant kan ske utan ökad kostnad för statsverket.

Stockholm den 7 februari 1923.

B. J:N BERGQVIST.

AUG. FALK.

Gustaf Brunberg.